

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

PALSGAARD

1850

Palsgaard.

Paa Østkysten af Bjerge Herred i Vestsø Amt ligger Kirkesognet Næsens, tidligere en Ø og endnu ved Enge og Bæk løb adskilt fra Fastlandet; mod Øst løber det ud i det herlige Skovbevorede Næs Neshoved, hvis bratte Strænder forhøje det Maleriske i Halsøens Veligheden, trindt omgivet af et brusende Hav. Paa Sognets Sydside skærer sig den betydelige Bugt Haabet ind fra Kattegattet, og paa dennes Nordkyst ligger Herregaarden Palsgaard, en ældgammel Bygning, skøndt den nu har et temmelig moderne Udseende. Den bestaaer af tre grundmurede Fløje, den midterste og ældste paa to, de to andre hver paa een Etage; de sidste ere opførte 1804—5 af Kammerjunker Niels Juul Reedtz, Hovedfløjen skal derimod være ældgammel og var tidligere forsynet med et lille Taarn, som blev nedbrudt ved de i Aaret 1806 foretagne Reparationer og Forandringer. De store Kældere med næsten fire Alen tykke Mure og flade Hvælvinger — ligesom de endnu findes i de os levende Klosterbygninger — bekræfte ganske denne Paastand paa en stor Ælde, og det almindelige Sagn, som bekræftes ved en nu desværre forvunden Indskrift, der forefandtes 1806, lader denne Bygning strive sig fra Dronning Margrethes Tid, ja nævner endog saa 1412 som det Aar, da Hr. Axel Kalf byggede Palsgaard. Dette skete dog uden al Tvivl paa Ruinerne af en tidligere Bygning, rimeligviis en Søroverborg, som blev ødelagt i Valdemar Atterdags eller Dronning Margrethes Tid; en Mængde forbrændte Bjelkehoveder, som man fandt i Bygningens Indre i Aaret 1806, viste tydeligt at denne Søroverrede ikke undgik sine Brøders Skæbne, uagtet man havde anvendt Umage nok for at gjøre den uindtagelig, thi Gaardspidsen bestaaer indtil en Dybde af næsten 15 Alen af lutter Steen

og Muursteensbrokker, som bleve fyldte i et Morads, der blot mod Nord stødte til Fastlandet og derfor paa denne Side begrændedes ved en bred og dyb Grav, der nu er tør og tilligemed Moradset forandret til Eng og Hæde; ovenpaa en saa solid Grund opførtes da Bygningen, men som alligevel blev et Bytte for Hævedehaand.

Palsgaard skylder en Palle sit Navn, men om ham vides ellers intet andet end efterfølgende visse Sagn: Paa Palsgaard boede en Entefrue, som havde to Sønner, Kolf og Palle. En Aften, da de rede hjem fra Horsens, kom de i Trætte i Skoven ved Boller, hvor Palle dræbte sin Broder, efter hvem Skoven endnu benævnes Kol-Skov, ligesom han ogsaa ofte siges at ride paa Jagt der om Natten. Da Palle efter denne Ugjerning kom hjem, kunde hans Moder nok mærke paa ham, at noget Ondt var skeet, og han tilfod endelig at han havde dræbt sin Broder, hvorover hun i sin Forbittrelse slog ham i Lindingen med sit Nøgleknippe, saa han styrtede død til Jorden. Efter ham fik Palsgaard Navn, og nær ved Gaarden er han begravet i en Høi, der endnu benævnes Palles Grav.

De første Giere af Palsgaard, som Historien veed af at sige, høre til den i Valdemar Atterdags Tid saa mægtige Familie Kalf, som eiede en stor Mængde Jordegods i denne Deel af Jylland. Hr. Erland Kalf og hans Sen Jacob havde i Aaret 1372 Ribe og Alborg Byer med Slotte og tilliggende Herreder til Lehn af de holske Grevener, som de gik til Gaande i den da værende Borgerkrig, da de fornemste jyske Familier havde indfaldt Holfteerne mod Valdemar Atterdag. Sønnen, Hr. Jacob Kalf, benævnes i Slægter-

Palsgaard.

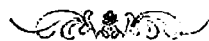
begeerne til Palsgaard og var gift med Tytte Arels Datter Thott; han folgte i Aaret 1408 tre Hovedgaarde i Bjerge Herred til Biskop Peder i Roestilde, og hans Søn er den Hr. Arel Kalf eller Knob, der skal have opført den endnu staaende Hovedfløi, skøndt det efter andre Beretninger skal have været Faderen, der byggede Palsgaard. — Uden Tvivl har Hr. Arel ingen Sønner efterladt sig, da der fra nu af findes flere forskjellige Familier lodtagne i Palsgaard, iblandt hvilke de to vigtigste ere Galterne og Rosenkrandserne, der begge allerede i Christoffer af Bayerns og Christian den Førstes Tid vare i Besiddelse af Palsgaard og igennem flere Generationer vedbleve dette Sameie, som ved Arvedeling og enkelte Lodders Salg endnu udvidede sig til en halv Snees andre Familier, som hver besad en Andeel i Gaarden. Af Galterne er Hr. Ebbe Mogensens Galt til Tyrrestrup, Befalingsmand paa Helsingborg Slot, den første, der benævnes til Palsgaard; han faldt i det uhyggelige Ditmarsktoget i Aaret 1500 og hans Søn, den i Christian den Tredies Tid saa ansete Ridder og Rigsraad Peder Ebbesen, benævnes til Tyrrestrup, Birkelse og Palsgaard, paa hvilken sidste Gaard han døde i Aaret 1548. Blandt hans mange Børn arvede Gjerd Pedersens Familiens Andeel i Palsgaard, som han selv beboede og til hvilken han oftere benævnes i Narræffen 1547—78; han døde 1591 og af hans Børn benævnes de tre Sønner Arel, Mogens og Knud Galt til Palsgaard, der dog nu gif ud af Familien Galt, hvis Part maaskee er gaaet over til Gjerd Pedersens Søster Sophies Søn, Morten Par til Bjerre, som ved Skøde af Ake August 1630 afhændede sin Andeel i Palsgaard til Ernst Normann til Selsø, Befalingsmand over Antvorskov, siden over Stjernholm og Goldinghuus Lehn, der alt var i Besiddelse af den Andeel i Gaarden, som havde tilhørt Rosenkrandserne, og saaledes forenede det Hele.

Den anden Familie, som i sine Forgreninger er vanskeligere at forfølge, er Hr. Ludvig Nielsen Rosenkrands's Afkom. Denne Herre var Ridder og Rigsraad i Christian den Førstes og Kong Hans's Tid og skal have arvet sin Andeel i Palsgaard efter sin Moder, der efter de fleste Slægtsbøger angives at have været Fru Kirken Munk, Datter af en Ludvig Munk til Palsgaard, om hvem ellers intet vides. Hr. Ludvig Nielsen Rosenkrands havde i Aaret 1486 en Strid med Kongen, der indeholder altfor interessant Bidrag til hiin Tids Reidsforfatning til at jeg her kan forbigaae den, hvor indskrænket endogjaa Bladsen er. Rigets Raad gjer vitterligt at Hr. Ludvig Nielsen havde tilstalt

Kong Hans i Anledning af Ribber Slot og flere Lehn, som han sagde sig at have i Pant, hvorimod Kongen fremlagde et Bliue af Slur Herredsting, ifølge hvilket Hr. Ludvig Nielsen var en fredløs Mand alt i 32 Aar, fordi han havde bafset, bundet, stoffet og blokket Peder Eriksen og voldført ham over mange Bymarker, Lov usorvunden, og derfor var tidsamt at bøde Kongen og Bonden. Det Mærkelige ved Sagen er imidlertid at Hr. Ludvig Nielsen under denne sin Fredløshed slet ikke havde veget sit Sæde i Rigsraadet, hvor han navnlig vides at have siddet i Aarene 1455, 1465, 1468, 1477 og 1482, ligesom Kongen heller ikke paataalte Sagen af anden Grund end som en Exception, for at faae billigere Bistkaar med Hensyn til Pantet, hvorfor Documentet ogsaa bærer den Udskrift: „Contract mellom myn nadjige Herre Kong Hans oc Hr. Lodvig nielsz om riberhøf pantt 1486.“ Da nu Fredløshed ellers ikke gif saaledes af, maa det vel snarest antages at Hr. Ludvig Nielsen har troet sig i sin gode Ret, da han behandlede Peder Eriksen paa den omtalte Maade, og anseet denne for skyldig i een eller anden Forbrydelse, for hvilken han ved Dommen er bleven erklæret uhyldig og Lehnsmandens Fremgangsmaade for Bold. Sagen overgaves af begge Parter — Kongen og Hr. Ludvig Nielsen — Rigsraadet til Boldgift, og dette tilveiebragte et billigt Forlig, ifølge hvilket Hr. Ludvig Nielsen fik Korre og Øster Herreder i Varde Syssel i Pant for 2500 Mark, uafkøst hans Livstid, og derimod udleverede sine øvrige Pantebreve, ligesom Kongen de Breve, han havde over Hr. Ludvig, hvilke i dennes Paasyn skulde tilintetgjøres.

Hr. Ludvig Nielsen Rosenkrands døde omtrent 1490, hvorefter hans Part i Palsgaard tilfaldt hans Børn, af hvilke Sønerne Niels og Claus, samt Døttrene Gjerrud, Anna, Karen og Lene vides at have været lodtagne i Gaarden. Anna Ludvigs Datter Rosenkrands var gift med Hr. Oluf Pedersens Gyldenstjerne til Ejsvadgaard; de døde begge før 1504 og af deres 7 Børn fik de 6 Andeel i Palsgaard, det syvende kom i Kloster. Af disse Gyldenstjerner har jeg alt i forrige Hefte under Benzon omtalt Otto Oluffen, sine to Søstres voldsomme og tyranniske Børge, hvorfor disse af Kongen fik deres Onkel Mogens Munk til Bolstrup udnævnt til Børge og 1517 folgte denne deres Andeel i Palsgaard, hvilket Kjøb dog var Gjenstand for langvarige Processer. Otto Oluffen Gyldenstjerne folgte sin Andeel i Palsgaard til Anders Nielsen Munk til Brusgaard, Sofstrup og Lory, hvis Datter Gjerrud bragte

Palsgaard.

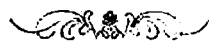
den til sin Mand, Landsdommer Jens Svav til Raas, der 1528 folgte den til den samme Mogens Munk. Erik Oluffen Gyldenstjerne, Hovidsmand 1532—36 paa Aggersthuus, — som han tappert forsvarede og rimeligviis under Forsvaret tilfattede Livet, — og Mester Anders Sack Gyldenstjerne, Degn i Roeskilde, vare begge døde 1537, Ludvig Oluffen Gyldenstjerne før 1551 og dennes Frue, Lisbeth Arenfeld, og Børn benævnes efterhaanden alle til Palsgaard i Aarene 1547—72 og føre endeløse Processer, af hvilke vi her kun ville omtale een nærmere, da den giver et ret interessant Indblik i hiin Tids Leve- maade: Niels Ludvigsen Gyldenstjerne til Palsgaard tilstalte for Kongens Rætterting i Aaret 1561 Oluf Sorensen i Klakring, fordi denne, medens Niels Ludvigsen var tilstødt med Kongens Orlogsskib, gif ind paa hans Gaard Palsgaard og tilføiede hans Svend, Christen Andersen, Saar og Skade; Oluf Sorensen oplyste, at han var gaact til Palsgaard for at besøge Gjerd Pedersen (Galt), og sad Niels Ludvigsens Svend, Christen Andersen, hos, og bleve de alle drukne, og navnlig var Oluf Sorensen saa drukken, at han ikke kunde forvare sig eller gaae nogetsteds; Christen Andersen bad ham da til Gjæst i Niels Ludvigsens Huus, men der ragede de i deres Druffenstab i Klammeri, og Christen Andersen fik et Saar af den Andens Hellebarde, hvorfor Oluf Sorensen domtes i Bøder, hvilken Dom dog to Aar senere blev underkendt, saa at den imidlertid afsøede Oluf Ludvigsens Sødskende maatte tilbagebetale det af ham Oppebaarne og dertil Skadegjeld, Kost og Tæring.

Af Hr. Ludvig Nielsen Rosenkrands's øvrige Børn døde Niels Ludvigsen Rosenkrands ugift 1525 eller 1526 og arvedes efter langvarige Processer blot af sine overlevende Søstre, Karen, der var gift med den alt omtalte Landsdommer Mogens Munk til Bollstrup, siden Rigsraad, — saa bekendt som Hovedmand for Byernes Dyrer mod Christian den Anden, — og Lene, som fik Thomas Juel til Estrup og Kollerup; den tredje Søster, Gjertrud, hvyde Hans Skeel til Nygaard, men arvede blot sin Fader, da hun ikke overlevede Broderen; af disse forskjellige Linier optræder nu først Rigsraaden Oluf Munk, en kort Tid Biskop i Ribe, fra 1537 af som Medieier i Palsgaard og fra 1559—67 under idelige Processer med sine Søstre Ide og Kirstine samt sin afsdøde Broder Ludvig Munks Sønner Peder og Ludvig, ligesom allerede fra 1537 af med Gyldenstjerne; at opholde os længe herved er ufornødent; han døde 1568. — Thomas Juel og Lene Ludvigs Dattersøn, Hartvig

Juel til Estrup, nævnes oftere som Eier af Palsgaard i Narrakken 1539—66; han døde 1572, og over ham oprettedes det Capel i Aafens Kirke, som endnu er til. — Gjertrud Ludvigs Datter Rosenkrands og Hans Skeel til Nygaard havde kun een Datter, Anna Skeel, der fik Axel Nielsen Arenfeld, — en Broder til Ludvig Oluffen Gyldenstjernes Frue Lisbeth, Arenfeld — som i Aarene 1546—52 oftere benævnes til Palsgaard, hvilket han selv synes at have beboet. Efter ham hans Son, Niels Nielsen til Nygaard og Palsgaard, der formodentlig affjødte Gyldenstjerne; deres Andeel — da der nu ikke mere er Tale om dem — og fra 1579—1610 indgif en Mængde Mageskifter med Kongen, hvori han især affjød Skelernes ældgamle Aelddødsler i Goldberghuus Lehn. Af hans Børn arvede Datteren, Ingeborg Arenfeld, Familiens Andeel i Gaarden, hvilken hun bragte sin Mand, Ernst Normand til Seljø, Lehnsmand over Stjerneholm, Goldberghuus og Antvorskov Amier, der fjødte Galternes og Paxernes Andeel og saaledes endelig forenede det hele. Han døde 1643, hans Frue 1658 og deres Datter, Kirstine Normand, medbragte sin Mand, Joachim Frederik Pentz, hele Palsgaard med tilliggende Bøndergods, men den svenske Krig ødelagde dem, som den ødelagde næsten alle Godsieiere, saa at i Aaret 1665 Cantstøler Peder Keedtz for 20,304 Rdl. 4 Mk. 9½ Sk. Capital og Rente, gjorde Indførsel i Gaard og Gods, hvoraf Bygningerne paa Hovedgaarden med Have og Damme udlagdes ham for 1000 Rdl., Marker og Skove med Aahoved Enemærker med en lille Vandmølle, Bispens Enemærke i Klakring, Nørstov og alt andet under Hovedgaardens Tært, ialt 2½ Læster 3 Ed. Hartkorn Nabomaal, hver Lunde taxeret for 50 Rdl., gjor 400 Rdb., samt Bøndergods i Aafens Sogn Høsbj, Leerbeck, Sønderhaab, Dørby, Kirkeholm, Kingstedholm, i Glud Sogn og By, Sønderby, Naaruv Sogn og By, Kleis, Nastrup, Klakring Sogn og By, — Bjørnskuude 24 Sviins Olden Skov — Helleberg Mølle, Bierge Sogn og By, ialt 316 Ed. 4 Sk. 1 Føl. 7½ Alb. Hartkorn, taxeret for 45 Rdl. pr. Ed. Hartk., gjor 14,244 Rdl.; ved denne Forretning kom saaledes Palsgaard i Hænderne paa den Familie, som eier den den Dag idag.

Cantstøler Peder Keedtz til Turebyholm, Børlumkloster, Boergaard, Hundslund, Skovgaard og Palsgaard var Geheimeraad, Præsæs i Cancelliet, Statscollegiet og Høiesteret, — tidligere Rigets Raad, — Ridder af Elephanten, i sin Tid en mægtig og formaandende — om end ikke meget duelig — Mand og den

Palsgaard.

nye Souveraintets trofaste Tjener, tvertimod sine Standsfællers Eedvane. Han døde 1674, og af hans Børn arvede Statsraad Solger Keedtz, Amtmand over Dronningborg Amt, Boergaard og Palsgaard og forsøgede begge meget betydeligt ved at indkjøbe Jordegods, Kirker og Tiender, hvilket i hine ulykkelige Tider — da en stor Deel af Landet endnu laae øde, som en Folge af den svenske Krig, — lod sig gjøre uden at dertil behøvedes store Pengesummer; til Palsgaard indkjøbte han over 100 Td. Hartkorn Bøndergods samt Nøsens Sogns Kirke og Kirketiende og Bjerge Sogns Kongetiende, matr. for 32 Td. 6 Sk. Hartkorn. Han døde 1707, hvorefter hans Enke, Baronesse Berthe Christine Juel, tiltraadte begge Gaardene, hvilke hun dog besad i Fællesskab med Børnene, af hvilke den 1724 afsøvede Oberst Jens Juel Keedtz af Cavalleriet benævnes til Palsgaard; 1723 tilkjøbte Frederik den Sjerde hende Reluitionsretten til 183 Td. 3 Sk. Hartkorn, beliggende deels i Bøndhyssel, deels i Bjerge Herred, hvoriblandt 2 Konge- og 2 Kirketiender. — Jordebogafgifsten af Palsgaard udgjorde 1715: 13 Td. 1 Sk. Rug, 163 Td. 1 Sk. 2 Fdk Byg, 163 Td. 2 Sk. Havre, 6 Td. Kul, 8½ Stadsøxen 42½ Foernød, 36 Brændsolin og 346 Rdl. 1 $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ i Penge. Hun døde 1732, hvorefter Palsgaard heelt tilfaldt Sønnen Niels Juel Keedtz, Statsraad, der døde 1742; hans Frue, Mette Johanne Arenfeld, ægte 10 Aar efter Geheimeraad Henrik Bille til Hølbekgaard, Stiftamtmand i Fyen, som efter hendes i Aaret 1762 paafulgte Død vedblev at besidde Palsgaard i Fællesskab med sin Stedson, Solger Keedtz, der dog senere udløste ham. Dem begge tilfaldt der ved den rige Oberstlieutenant Brahe til Hvedholms Død i Aaret 1786 betydeligt. Geheimeraad Bille arvede Stamhuset Hvedholm, det nuværende Grevskab Brahedminde, og Kammerherre Solger Keedtz — eller egentlig for en Sikkerheds Skyld hans Søn, Niels Juel Keedtz — 50,000 Rdl., der indestode i Palsgaard; Bjerre Sogns Kongetiende, matr. for 22 Td. Hartkorn, bortbyttede Solger Keedtz 1773 tilligemed en Gaard og et Huus⁹ Skjold Sogn til Boller for Nøsens Sogns Kongetiende, matr. for 10 Td. 6 Sk. Hartkorn, samt desuden en Gaard i Naarup Sogn og 3 Huse i Klakring Sogn; han aftraadte 1795 for 83,000 Rdl. Palsgaard — der antoges for at være 120,000 Rbd. værd, — til sin eneste Søn, Kammerjunker og Major Niels Juel Keedtz. Gaardens Størrelse var da: fri Hovedgaardstart 87 Td. 4 Sk. 2 Fdk. 2 Alb., Skov og Møllehyld 3 Td. 7 Sk. 2 Alb., ufrit Hartkorn under Gaarden 13 Td.

2 Stp. 3 Fdk., Nøsens Sogns Konge- og Kirketiende, matr. for 21 Td. 4 Sk., samt Bøndergods 527 Td. 4 Sk. 2 Fdk. Ager og Eng, 7 Td. 2 Sk. 2 Fdk. 2 Alb. Skov og Møllehylds Hartkorn; Landgilden var 949 Rdl. 1 $\frac{1}{2}$ 11 $\frac{1}{2}$, 70 Lam, 71 Gjøds, 71 Høns, 70 Sneise Hg og 4 Td. $\frac{1}{2}$ Fdk. Hal.

Kammerjunker Keedtz døde 1830, hvorefter hans Enkefrue, Cathrine Sophie Vilhelmine Benzou, hensad i uskiftet Bo indtil 1835, da hendes to ældste Sønner, Solger Christian og Otto Arenfeld Keedtz, overtog Gaarden ved Samfrændeskifte for 150,000 Rbd. 1838 indgik de Høveriforening med Gødslets høverigjørende Bønder, 58 Gaarde, saa at hver Gaard af de udenfogns (28½) kom til at svare 21 Rbd. aarlig, hver af de Indenfogns (29½) 20 Rbd., samt gjøre 2 Kæiser paa 3 Mlle. Høveripengene udgjorde da 1178 Rbd. 3 $\frac{1}{2}$, Landgilden 914 Rbd. 1 $\frac{1}{2}$, 3 Td. Rug, 52 Td. Byg, 10 Td. 2 Stp. Græs, 72 Lam, 72 Gjøds, 72 Par Høns, 72 Sneise Hg, 3 Td. 3½ Fdk. Hal, 2500 Ugedage. Gaardens Tilliggende var af fri Hovedgaardstart 87 Td. 4 Stp. 2 Fdk. 2 Alb. Ager og Eng, 3 Td. 7 Sk. 2 Alb. Skov og Møllehyld, ufrit Hartkorn 13 Td. 43 Fdk., Nøsens Sogns Konge- og Kirketiende 21 Td. 4 Sk., Kirkejord 2 Td. Hartkorn, Bøndergods 450 Td. 5 Sk. 3 Fdk. 1½ Alb. Ager og Eng, 5 Td. 2 Fd. Skov og Møllehyld. Efter den nye Matrikel udgjør dette: fri Hovedgaardstart 101 Td. 7 Stp. 1 Fdk. 2½ Alb. Ager og Eng, 3 Tdr. 6 Stp. 2 Fdk. 2½ Alb. Skov og Møllehyld, Bøndergods 467 Td. 4 Stp. 1 Fdk. ½ Alb. Ager og Eng, 3 Td. 5 Sk. 3 Fdk. Møllehylds Hartkorn. Bøndergodsset udgjør 82 Gaarde, 77 Huse, 2 Vandmøller. Hovedgaardens Areal er 580 Td. Agerland, 80 Td. Land Eng, 70 Td. Land Græsning og Dverdrej, som om Vinteren ofte oversvømmes, 500 Td. Land Skov; Besætningen var 1838 30 Heste, 150 Køer, 5 à 600 foredlede Faar; Nøsgaarden Ringsholm har et Areal af 175 Td. Agerland og 25 Td. Land Eng med 19 Td. 3 Stp. 1 Fdk. frit og ufrit Hartkorn efter den nye Matrikel; Besætningen var 1838 8—9 Heste, 24 Køer, 16 Stude, 3—400 Faar.

I December 1845 udløste Kammerherre Ridder Solger Christian Keedtz sin yngre Broder, Kammerjunker Otto Arenfeld Keedtz, som kjøbte Bisgaard ved Horsens; Palsgaard og Ringsholm med Tilliggende vurderedes da til 300,000 Rbd. Begge Gaarde drives af Tieren.

